

Bezďák a barbína

**LENKA
KAPSOVÁ**
překladatelka

ZTRACENÍ V JAZYCE

Vždycky se mi na seminářích líbil takový ten otřepaný úkol: Vypiš všechny sociální role, které v životě zastáváš. Sestra, dcera, sousedka, student, partnerka, překladatelka, řidička, pojištěnec... Fascinoval mě ani ne samotný výčet rolí jako spíš pomyšlení, že z pohledu každé z nich jsem někdo úplně jiný.

V poslední době se víc zamýšlím, jak daleko je od rolí ke škatulkám a nálepkám. Loni před Vánoci jsem v bezdomovkyni na lavičce v lese poznala Barunu, svou vrstevnici z dětství. Od té chvíle se ošívám, když někdo s odporem mluví o *tý bezďačce*, a vysvětluju, že je to Baruna, tu tady přece známe, je hodná... Kdepak, nálepka *bezďák* (i poměrně neutrální *bezdomovec*) přilne jako málokterá jiná, a hlavně vymaže všechno ostatní, stane se pro okolí hlavní identitou. O tom se zmínil i legendární češtinář Miloš Hoznauer v rozhovoru, který nedávno poskytl u příležitosti svých šestaosmdesátin. Býval i idolem studentek a mluvil o tom, jaké to je, když se všechno, co jste byli, zažili a co znáte, smrskne do jedné nálepky, která vás definuje v očích okolí: *důchodce* nebo hůř *dědek*.

Od té chvíle se ošívám,
když někdo s odporem mluví
o *tý bezďačce*, a vysvětluju,
že je to Baruna,
tu tady
přece známe,
je hodná...

”

Chvíli jsem pozorovala, jaké nálepky dávám já. Nevinně jsem z toho nevyšla, jako asi nikdo. Když se náš pes rozštěkal, bylo to proto, že šly kolem *nějaký smažky*, a když mi dcera ukazovala fotky pózující spolužačky, vypadlo mi z pusy neomaleně, jestli to není *nějaká pipina*. To je mimochodem zajímavé, jaký despekt dokáže dodat přívlastek „nějaký“: v obchodě nám překázejí *nějaký burani*, jeden známý se zase zeptal, jestli náš mentálně retardovaný soused je *nějakej úchyl*.

Některé nálepky jsou celkem dobromyslné – označení *kravaták* nebo *luffák* snad ani neurazí. Ve správném kontextu lze však i zdánlivě neutrální označení použít hanlivě. V nedávném sporu dvou hudebních recenzentů jeden smečoval nenápadnou zmínkou, že jeho oponent je *violista* (v hudebním světě každý rozumí). Také všichni známe tón, jakým se pronáší, že za volantem seděla *ženská*. A pak se dá přitvrzovat: upravená blondatá slečna je *barbína*, snědý člověk, aťsi třeba z Indie, je *cigoš*, postižené dítě *retard* a homosexuál *buzna*. *Sluníčkáři* a *pravdoláskari* oproti tomu vypadají roztomile, ale lze je vyslovit skoro se stejným pohrdáním.

Je člověk součtem svých rolí a nálepek? Já sama jsem od gymnaziálních let byla: *intoška* (pořád), *somrák* (pro veksláky), *vekslák* (pro somráky, lavírovala jsem vždy na pomezí obou světů), *kotlíkář* (pro bývalé kotlíkáře), *brejlatá kurva* (pro účastníky romského tábora), *věřící* (slovo má mírně slizký nádech), *nevěřící* (pro radikální americké baptisty), *mamina* (poprvé v porodnici), *úča* (naštěstí jsem včas odešla na volnou nohu), *paninka* (pro chlapy v autoservisu) a poslední dva roky jsem taky *pejskař*. Kdybych si z toho měla udělat obrázek o sobě, byla by to docela zábavná karikatura.

Některá označení nám vadí víc a jiná méně. Důležité je jedno: zkusme se v jazyce nálepek a škatulek neztratit.